

розпачем світової скорботи. Драма є штучною конструкцією, міфологічним варіантом ідентифікації історичних осіб і персонажів.

Література:

Антонович 2012: Антонович В. Автобіографічні записки. – К., 2012; *Byron 1898*: Byron G.N.G. The Works. Rd. by Rowland E.Prothero. – London – New York, 1898. – Vol.1; *Blotnicki 1823*: Blotnicki Fr. Rocznik teatru polskiego we Lwowie od 1. I 1222 – 1.1 1823 roku. – Lwów, 1823; *Брик 1920*: Брик І. Helena, czyli Hajdamacy na Ukrainie. Драма з Коліївщини на основі драми Кернера // Записки НТШ. – 1920. – Т.130; *Zawadzki 1877*: Zawadzki W. Literatura w Galicyi // Przywodnik naukowy i literacki. – Lwów, 1877; *Lasocka 1972*: Lasocka B. Jan Nepomucen Kamiński. – Warszawa, 1972; *Materyały 1856*: Materyały do monografii i historii rodzin Kamińskich i Kamińskich, przez Juliana Aleksandra Kamińskiego. – Lwów, 1856. – Т.І; *Мочульський 1936*: Мочульський М. Гоцинський, Словацький і Шевченко як співці Коліївщини. – Львів, 1936; *Ramotowska 1999*: Ramotowska F. Tajemne państwo polskie w powstaniu styczniowym 1863-1864. Struktura organizacyjna. – Warszawa, 1999. – Cz.1; *Recenzja 1821*: Recenzja na dramat I.N.Kamińskiego // Pszoła polska (Lwów). – 1820. – Т.1; *Шульгин 1898*: Шульгин Я. Начерк Коліївщини. – Львів, 1898; *Щурат 1910*: Щурат В. Коліївщина в польській літературі до 1841 р. // Записки НТШ. – 1910. – Т.107. – Кн.V; *Jaworski 1911*: Jaworski F. Lwów stary i wczorajszy – Lwów, 1911.

Ярослав Грицковян, проф. (Польща)

Популяризатори Шевченка в Польщі

(Повертаючись до теми «Шевченко і Якубець та Єнджеєвич»)

Коли сягати до польських праць, в яких ідеться про Шевченка, то вони існували віддавна. Ім'я Шевченка з'являлося в польській пресі вже у 1843 році. „Tygodnik Petersburski” у відкритому листі з приводу прав українського народу на свою літературу, вказує, що в списку поетів гідне місце повинен зайняти

Шевченко. Ромуальд Друцький-Подберезький, обговорюючи альбом *Мальовнича Україна*, назвав Шевченка «геніальним письменником», «талановитим малярем». Мірилом польської активності були переклади творів українського поета Владислава Сирокомлії, Леонарда Совінського та перший критично-біографічний нарис про Шевченка Гвідо Баттаглії (*Тарас Шевченко. Його життя і твори*, 1865). Роглядаючи доробок польської шевченкіяни в наш час, хотілося б відзначити заслуги професора Мар'яна Якубця – відомого знавця в галузі польської та інших слов'янських літератур та Єжи Єнджеєвича – письменника, перекладача і автора роману «Українські ночі, або Родовід генія». За нашими спостереженнями, Мар'ян Якубець безсумнівно був захоплений творами українського Кобаря і винятковим гоббістом української літератури, а Єжи Єнджеєвич – геніальним ілюстратором постаті Тараса Шевченка на широкому тлі історії, суспільних і культурних подій епохи.

Зацікавлення Мар'яна Якубця Україною – давнє. Він народився в селі Гіновичі, що біля Бережан над рікою Золота Липа. Батько Ян був колодієм-стельмахом, мати Анна походила із спольонізованої німецької родини Кушмідерів – з Волині. Мешкало тут 120 родин, з них 20 польських. Як це бувало у мішаних селах цього регіону, розмовною мовою була українська, але вдома спілкувалися польською. Слід відзначити, що ситуація юнака з Бережанщини була специфічна. Ходив він до української і польської школи, користувався українською, польською мовами; від тринадцятого року життя ходив до польської гімназії (колись утраквістичної). Закінчивши гімназію, вчився у Львівському, Празькому і Белградському університетах. Докторська дисертація, яку Мар'ян Якубець захистив у Львівському університеті в 1937 році, була присвячена історії слов'янських літератур. Працює у львівській бібліотеці Оссолінеум, публікує статті та рецензії, праці, що відносяться перш за все до історико-літературної тематики Слов'янства (перші свої наукові студії, головни з літературознавства та компаратистичних польсько-російських літературних взаємозв'язків друкує М. Якубець на сторінках таких польських періодичних видань, як „Kurier Literacko-Naukowy”, „Ruch Słowiański”, „Przegląd Współczesny”).

Розкриваючи його славістичне зацікавлення, керівництво Оссолінеум доручає йому «підклубатися» саме цією галуззю книгознавства, потрапляють, отже, до його рук книжки не тільки українські і російські, але також сербські, хорватські, болгарські, чеські. Саме тоді, десь у середині тридцятих років, потрапили до його рук збірки віршів Павла Тичини, Володимира Сосюри, Миколи Терещенка, які, за оцінкою М. Якубця, «характеризують кристалічну чистоту форми», ясність висловів, гідних польським скамандрита³.

У пізню осінь 1938 року Мар'ян Якубець поїхав до Белграду. В листопаді взяв шлюб у православної церкви з Наталією Дринякович. В січні 1939 року повернувся до Оссолінеум. Літо провів з жінкою, мандруючи пішки по українських Карпатах (Чорногора, Говерля, Піп Іван), ночуючи в гуцульських колибах. Відвідали ще батьків у Гіновичах і повернулися до Львова. Були свідками, коли радянські війська зайняли місто. Мар'ян Якубець, як і раніше працював в Оссолінеумі, який перетворено в львівську бібліотеку Української Академії наук. З новою владою налагодив коректні зв'язки, став керівником одного з відділів бібліотеки. В 1940 році в літературній газеті польських комуністів „Czerwony Sztandar” оприлюднив статтю «*Mickiewicz i Puszkina*», бере участь у курсах марксизму-ленінізму. Живо реагує на всі події, оберігає бібліотечні книгозбіри. У той час вперше зустрічається з Максимом Рильським і Олександром Білецьким, які гостюючи у Львові, відвідали бібліотеку.

Близький друг Мар'яна Якубця – професор Францішек Селіцький, згадуючи роки його побуту під німецькою окупацією у Львові (1941 – 1944), авторитетно засвідчує, що після приходу німців він брав участь у підпільній боротьбі. Співпрацював з Батальйонами хлопськими, був співредактором підпільного органу та заступником шефа Бюро інформації і пропаганди АК. За участь у русі опору був нагороджений в 1973 р. *Krzyżem Walecznych*⁴.

Ілюструючи біографію М. Якубця, треба сказати, що виростав він в українському оточенні, серед людей зацікавлених українськими проблемами. Жив у Гіновичах, поблизу українських

³ M. J a k ó b i e c, *Maksym Rylski* // Ruch Literacki, 1978, Nr 4-5.

⁴ F. Sielicki, *W siedemdziesięciolecie urodzin profesora Mariana Jakóbca* // *Slavia Orientalis*, - 1980, Nr 3, s. 295-300.

сіл, перебував у селі Жуків, де парохом довгі роки був батько Богдана Лепкого. Згадуючи про нього багато років пізніше, у своїх спогадах напише: «Приїжджав він там час від часу. Пам'ятаю, як жуківські селяни вітали його колись на залізничній станції з цілою процесією. Був зворушений. А мені навіть не снилося, що саме я писатиму про нього біографію до «Polskiego Słownika Biograficznego»⁵. З почуттям пошани й поваги в Бережанах, ще як учень гімназії, пише про урочисте вітання глави греко-католицької Церкви, митрополита Андрея Шептицького: «Приїхав колись до Бережан і на Богослуження, котре мав правити, запрошено нас польських учнів гімназії. Стояли ми лавою, коли його врочисто впроваджували до церкви. Кинулися мені в очі величезні довгі його черевики. Я не знав, що він вболівав на *elephantiasis*... Оточений був легендою, і легенда ця до сьогодні живе однаково серед українців, як і поляків»⁶. У місті моєї молодості, говорив часто М. Якубець, чимало було людей шляхетних і мудрих. Не вони, однак, надавали йому тон. Довкола розпалювалась національна ворожнеча. Уночі з 24 на 25 березня 1944 року згинув його батько. Коли сьогодні на сторінках газет і журналів з'являються найрізноманітніші оскарження українців, Мар'ян Якубець творить правдивий, хоч і трагічний літопис. Справедливо обвинувачує обидві сторони і сягає до минувшини. З почуттям жалю згадує польсько-українські конфлікти ще з Першої світової війни. У своїх спогадах виділяє червень 1919 року. Бережани зайняло польське військо. «Місто огорнуло почуття ентузіазму. На жаль, не могли ми ним поділитися в нашій маленькій місцевості, зайнятій, як інші довколишні села, польським відділом так званих «абрагамчиків» (назва від ген. Р. Абрагама – ЯГ). Огорнені жадобою відплати, витягали вони українських хлопів з хат і били до неприємності. Безперервно чути було постріли. Насильно реквізували, витягали із стаєн останні корови, вибивали домашню птицю, нищили будівлі»⁷.

---

⁵ Див. „Marian Jakóbiec. Z daleka i z bliska”, Wspomnienia i pamiątki w biografii zebrane i uporządkowane przez córkę Milicę Jakóbiec-Semkowową, Wrocław 2009, s. 62.

⁶ Там же, - С. 87.

⁷ Там же, - С. 44.

Зараз же після війни (1945 – 1947) Якубець працював у польському посольстві в Белграді. Звання габілітованого доктора отримав в Ягеллонському університеті з історії східних і південних слов'ян (1951). Після двох років праці в посольстві за власним проханням був звільнений і перейшов до наукової праці у Вроцлавському університеті. Став керівником кафедри русистики. Як відомий русист, що дає йому пріоритет у контактах з Москвою, активно діє в Комітеті слов'янознавства Польської Академії наук, у Польсько-радянському інституті, але водночас підтримує й ініціює, незважаючи на несприятливі післявоєнні умови, активну діяльність у галузі українознавства, стає неодмінним учасником перших починань у ділянці україністики. Паралельно з російською і південно-слов'янськими літературами, виступає з українськими темами на сторінках польських періодичних видань, літературних довідників, співпрацює з кафедрою української філології Варшавського університету.

Мар'ян Якубець – автор статей, оглядів про життя і творчість Т. Шевченка, І. Франка, М. Коцюбинського, Лесю Українку, Б. Лепкого, М. Рильського та інших. Він – редактор антології «Українська література», що вийшла у 1962 році.

Історики літератури, що в майбутньому пропагуватимуть твори Тараса Шевченка у Польщі, запримітять його збірку «Вибраних поезій», видану 1974 року в серії «Бібліотеки Оссолінеум», що популяризує творчість найвизначніших творців польського та світового письменства. Цей том явно відрізняється від попередніх своїм науковим опрацюванням: він супроводжується обширним оглядом про поета, примітками і коментарями, в яких подаються факти про давніші переклади і цитуються фрагментами окремих версій та списком найважливіших українських і польських публікацій про поета. В змісті біля польських назв наведено також оригінальні. Виданий у наш час том містить дотеперішній перекладацький доробок від Вл. Сирокомлі і Л. Совінського до Є. Єнджеєвича, Т. Хрусцелевського, Є. Литвинюка, Я. Івашкевича, Л. Пастернака – переклади сучасних майстрів слова, що віддавна присвятили свою увагу до української поезії. Правда, знайшлися в ньому переклади застарілі, позначені часом, знаменні для історії, але й сучасні. Значним творчим досягненням є переклади таких творів, як «Холодний яр», «Розрита

могила», «Чигрине, Чигрине» (переклад Є. Єнджеєвича), «Сова», «Ми вкупочці колись росли», *Чи не покинуть нам небого* (переклад Т. Хрущелевського), «*І станом гнучким і красою*» (переклад Є. Литвинюка) та ранні балади, політично-філософські поеми «трьох літ», ліричні твори з часів заслання і твори останніх років його життя – всього 112 творів, 22 перекладачів.

Творчим досягненням обговорюваного тому Шевченка є вступна стаття Мар'яна Якубця. Широко використовуючи критичні матеріали, дослідник на 130 сторінках творить змістовний і різнобічний нарис життя і громадсько-літературної діяльності поета, а маючи на увазі польського читача, основну увагу приділяє ролі художнього доробку Шевченка в Польщі, знайомить його з епохою Шевченка, вказує боротьбу різних політичних орієнтацій за його поетичну спадщину, врешті розкриває глибоку ідейну спрямованість і високу художню майстерність поетичного слова Шевченка. Книга зацікавила польського читача, а її тираж розійшовся дуже швидко.

Незвичайним ентузіастом творчості Тараса Шевченка, який з'явився в той час у Польщі, був і Єжи Єнджеєвич (1902 – 1975) – польський письменник, перекладач і літературознавець, автор знаменної публікації про Шевченка «*Українські ночі...*» та збірки перекладів «*Вибраних поезій*» (1972). Народився в Баварії. Як і Мар'ян Якубець дитинство і молодість провів в Україні. Навчався в гімназії міста Катеринослава (тепер Дніпропетровськ), багато подорожував, зарівно у той час, як і пізніше об'їздив уширш і вздовж Україну. Російську і українську мову засвоїв, почасти, в Катеринославі. В гімназії, до якої ходив у роках Першої світової війни, і в часі революції, вивчав латинь, церковнослов'янську та французьку і німецьку мову. Там також у 1916 році познайомився з професором Дмитром Яворницьким – істориком, етнографом, одною з постатей картини Рєпіна «*Запорожці пишуть лист турецькому султану*». Це він позував Тараса Бульбу. Володів гарною літературно-народною українською мовою, і він, за словами Єнджеєвича, збудив його зацікавлення до української мови й української культури. (Єнджеєвич переклав польською мовою книгу «*В пошуках скарбів*» Дмитра Яворницького).

Свої почуття до України і Тараса Шевченка висловив Є. Єнджеєвич в інтерв'ю газеті «Літературна Україна» в 1966 році (№

65). Згадуючи про книжку *«Українські ночі, або Родовід генія»*, зазначив: «Пишучи цю книжку, я думав про те, щоб поглибити у польських читачів любов і повагу до великого українця, одного з найбільших слов'янських поетів, друга поляків і друга всього людства. І якщо вона досягне своєї мети, вважатиму своє завдання виконаним».

Невелика за об'ємом (19 творів) збірка *«Вибраних поезій»* в його перекладах – це не звичайний передрук опублікованих вже творів. У збірці вперше польською мовою були надруковані твори, які зараховуємо до найкращих патріотичних поезій Шевченка (*«Холодний яр»*), інтимної лірики (*«Ми вкупочці колись росли, І станом гнучким, і красою, Не кидай матері! – казали»*), віршів з волелюбним пафосом, спрямованими проти російського царизму (*«У неділеньку святую»*, *«Чигрине, Чигрине»*, *«Розрита могила»*, *«Осії. Глава XIV»*, *«Бували війни й військовії свари»*). Можна без перебільшення сказати, що польський читач вперше ознайомився із творчістю Шевченка в такому селективному виборі і вперше може відчутти з найбільшою, як для перекладу, повноту патріотизму, силу його художнього слова.

Добре сталося, що саме Єжи Єнджеєвич, а не хто інший, взявся за перекладання Шевченкової прози, в якій добачав велику обдарованість генія, її зв'язок з *«Мертвими душами»* М. Гоголя, *«Записками молодого людини»*. О. Герцена, *«Сентиментальною подорожжю»* Лоренса Стерна та безцінне джерело для студій над життям самого автора (див. післяслово у повісті *«Прогулка з удовольствием и не без морали польською мовою»* (1960. – 288 с.). У своєму захопленні над її достоїнствами Єнджеєвич часто повторював, що Шевченко в галузі художньої прози «випередив свій час», незважаючи на те, що в літературознавчій науці проза українського поета зараховувалася до його найслабкіших творів. Незадовільно оцінив її П. Куліш, С. Аксаков, а в наш час О. Білецький. Важливим підсумком і найпрестижнішою позицією Є. Єнджеєвича у видавничому доробку шевченкіяни є книжка *«Українські ночі або Родовід генія»*. Її поява викликала широкий розголос серед української і польської громадськості, у престижних часописах друкувалися рецензії, які наголошували її вихід. В журналі „Przegląd Humanistyczny” 1971 (№ 1) В. Стохель писав: «То не тільки багатий, охоплений у чотири частини пролог і епілог

біографії Тараса Шевченка, але також історія України, зокрема XIX віку, то енциклопедичний опис найважливіших суспільних і революційних подій на території західної і східної Європи того часу».

З автором українська громадськість у Польщі організувала зустрічі, запрошувала на авторські вечори, дискусії. Пріоритет у тому мала молодь Щеціна. Але відзначали його успіх і ширші форуми. Схвальний лист, наприклад, надіслали йому студенти з Вроцлава, учасники першого симпозіуму присвяченого 130-річчю з дня викупу Шевченка з неволі. В безпосередньому листовному контакті з Є. Єнджеєвичем був відомий культурний діяч Мирослав Трухан: він вів з ним майже десятилітнє листування (в його архіві за час від 1965 р. до смерті Єнджеєвича – двадцять шість листів і кілька поштових карточок). А все почалося від книжки *Українські ночі...*⁸. Використовуючи свої контакти, Трухан популяризував його книжку скрізь і всюди: пропагував її в україномовних виданнях, повідомляв, а часто й висилав знайомим в Україні, українцям в Болгарії, Англії, Чехословаччині, знайомим у Канаді, Америці, а навіть у Москві, Ленінграді. Перше видання 6 тисяч примірників у 1966 р. і услід за ним друге – 5 тисяч було швидко розпродане.

Сама постать Є. Єнджеєвича цікава й загадкова, а з біографії – маловідома. Вмів з людьми говорити: «Може це негарно з мого боку, – говорив при першій зустрічі із щецінською громадою, що накидаюся з цією зустрічню, але серце тягне до друзів...» Приємно вас згадую, повторював у листах до Трухана і слав картки до нього з Парижа, Лондона, Москви, Ленінграда, Самарканда, часто від людей, рекомендованих Труханом.

Ми зупинимося на матеріалах, що безпосередньо стосуються нашої теми. Це стаття Є. Єнджеєвича п. з. «*Szewczenko pojębionu*», надрукована в популярній багатотиражній газеті „Kierunki” 20 липня 1975 року (№ 29). Настільки незвичайна і особлива, що писав її Єнджеєвич вже тяжко хворий в останні дні життя, намагаючись усіх сил дискредитувати професора Мар’яна Якубця вже в своєму заголовкові – «Погноблений Шевченню». У статті Є. Єнджеєвич розглядає зредагований том професора вибраних перекладів поезій «*Taras Szewczenko. Wybór poezji*» (1974). Том виданий Мар’яном Якубцем, опинився у вогні

⁸М. Трухан. *Слідами епістлографії* // «Наша культура», 1976 № 2).

тотальної критики, тим більш дошкульної для редактора, що забрав у ній слово автор «*Українських ночей*».

Історія настільки складна, що професор вложив колосальну працю, не мало зусиль, енергії і серця, щоб дати змогу полякам познайомитися з Тарасом Шевченком. У експонованій серії «Національної Бібліотеки», присвяченій польській і світовій літературі, завершив у томі широту думок Великого поета на тлі світової літератури. Грунтовна праця М. Якубця отримала чимало схвальних відгуків, також обширну і науково обгрунтовану рецензію проф. С.Козака, опубліковану на сторінках „*Slavii Orientalis*” у 1975 р. (№ 3, С. 381 – 385).

Критика Єжи Єнджеєвича була винятково причіплива й нападницька. Він в усьому бачить недоліки. Рецензент наголошує на поганому доборі текстів для перекладів, несправедливо обвинувачує Якубця у неякісному доборі перекладених польською мовою творів, сягнув до «нездарних», «взятих на рибку» перекладів, критично оцінює давні переклади Вл. Сирокомлі, Л. Совінського, Т. Голлендера, які, за його словами, «старіються, втрачають свою вартість і повинні бути раз на завжди покинуті». З відносно добрих, текстів, витягає помічені помилки, як оці, що Огризко мав на ім'я Йосафат, а не Йосиф, що *Білозерський* пише російською *Білозерський*, а секретаря Академії мистецтв Василя Григоровича називає раз Григоровічем, а другий раз – Грігоровічем, що польські галицькі письменники Тимко Падура, Ян Комарніцький, Антоній Шашкевич, Спіридон Осташевський і Павлин Свенціцький – народилися на Волині. Безпардонно осмішує такий ляпсус Ч. Ястшембця-Козловського, пропущений редактором у поемі «*До живих і мертвих... як: Ghusi, ślepi, g ł u p s z o* (підкреслення моє). Важко також повторювати думку Єнджеєвича, що переклади О. Лапського «не повинні знайти місця у виборі Шевченкових перекладів тому, що вони «майже позбавлені рим, кожний рядок вірша має іншу довжину, інший ритм». Словом, автор статті в усьому виборі бачить «недобру книжку».

Навколо, як ніколи досі, «запахло гірким подихом», в інтелектуальних кругах велися дискусії, порушувалися питання, виникали різні підозріння: поширювалися поголоски про якісь упередження, особисті порухунки Єнджеєвича з Якубцем.

Наше культурне суспільство позитивно оцінило Єнджеєвича. В газетах і часописах з'вилися статті, згадки про його велику шеченківську книжку «Українські ночі...», що є насправді величним образом цілої шевченківської епохи. Однак зовсім не зрозуміло, чому Єжи Єнджеєвич так напастливо оприлюднив свої негативні відчуття відносно «Вибору поезій» професора Мар'яна Якубця, людину, яка не належала до пересічних, знаходилася в колі високопоставлених польських славістів, а також помітних українців, що давало йому пріоритет у контактах з Києвом. І вчора, і сьогодні, і завтра зацікавлений читач з великою вдячністю візьме до рук і книжку Єнджеєвича «*Ukraińskie noce albo Rodowód geniusza*» (1966), і книжку Якубця «*Taras Szewczenko. Wybór poezji*» (1974) Збагачуючись новим знанням, заглиблюючись у таїни Шевченкового слова, рецепієнт отримає чималий додатковий інформаційний матеріал. І немає сумніву, що потраплять до його рук – книги вагомі, значущі в польському шевченкознавстві, а з боку Мар'яна Якубця, добре обізнаного з шевченківською спадщиною – ґрунтовну змістовну статтю, різнобічний нарис з життя поета, біографічні довідки, коментарі, численні польські переклади.

З професором Мар'яном Якубцем доля звела мене доволі вчасно. Був я тоді студентом Краківського університету, а відтак працівником учительського Інституту освіти; я зустрічався з ним на краєвих і міжнародних форумах, на яких виголошував він доповіді на тему польської і української літератури, польсько-східнослов'янських взаємозв'язків. Перечитував акуратно і списував його україніку, яку згодом опублікував в українськомовній «Нашій культурі»⁹. Близьке з ним знайомство почалося з того, коли став я його докторантом, то наші взаємини змінилися, а дистанція явно скоротилася, крім офіційних семінарських занять, професор знаходив час, щоб окремо поговорити зі мною, поцікавитись життям нашої громади, а іноді самому «побалакати» про Львів, Бережани, Карпати. Подеколи звертався до мене моєю рідною мовою – говорив плавно, наче нею користувався щодня, а й сам в спогадах згадував, що в його хаті вона не була чужою.

---

⁹Грицьковян Я. Статті і дослідження Мар'яна Якубця про українську літературу // Наша культура. - 1980, - № 9, - С. 3.

Навчаючись на українських західних землях у Польщі, засвоюючи історію російської імперії як славіст, обсервуючи безпосередньо окупований радянськими військами Львів, М. Якубець добре пізнав «яким правили вони миром». Він, оцінюючи дослідницький доробок радянського літературознавства, критично оцінював праці «невідповідальних писань», різноманітні «звеличування», не завжди об'єктивний підхід до української літератури, але в офіційних оцінках був обережний. Пам'ятаю, як редакція „Slavii Orientalis” попросила мене написати рецензію «Шевченківського словника у двох томах» (1976 – 1977). Я звернувся до професора. Через декілька днів отримав відповідь. Ось уривки із цього листа: «Вашу рецензію прочитав я уважно і вніс свої поправки. Можете з ними погодитися або ні, але мені видається, що треба б її дещо скоротити. Залишається важке й болісне питання прізвищ, які в *Словнику* пропущено. Я довго обмірковував, що з тим робити. Розумію Вас, Ярославе, під тим оглядом редактори побили всі рекорди нечесності. Але хто з нас знає, чи не було це ціною, за яку куплено можливість цього, що є? По суті, знайшлися в ньому й місця досить відважні, як на сьогодні. Писав мені Євген Кирилюк, що готується друге видання цього *Словника*. Буде це, по суті, передрук з невеликими змінами. Побачимо, кого знову викинуть?»¹⁰ В іншому місці згадує, що останнім часом готував нарис історії української літератури до «*Dziejów europejskiej literatury*» ред. В. Фльоріана. «Мав я з ним чимало клопотів, не міг порадити собі з кінцевими розділами, написати їхтак, щоб бути вірним собі, тобто згідно з правдою, і одночасно нікого не вразити. Побоююсь, що дістанеться мені за це з одного і другого боку»¹¹.

Якубець був добре обізнаний з українською літературою, блискуче розумівся на її різних варіантах, течіях, невдачах і зривах. Знав про те і закінчив справу, як каже, висловом надто песимістичним. Можливо, під впливом – продовжує далі, – зачуті дві роки тому на черговому з'їзді письменників радянської України, доповіді [Василя - ЯГ] Козаченка. Він був гордий з цього, що справа мови, якою пишеться на Україні, не найважливіша, тому що існує одна, єдина, неділима, радянська література (підкреслення

¹⁰ Лист від 15 березня 1979 р. до Я. Грицковяна, архів власний.

¹¹ Лист від 10 жовтня 1978 р. до Я. Грицковяна, архів власний.

– ЯГ). Як бачите, Ярославе, не могу якось зірвати з україністикою, завжди мене щось тягне в цю сторону, незважаючи на те, що після нещадної критики мого Шевченка, пера небіжчика Єнджеєвича обіцяв собі дати спокій»¹².

Тут слід тільки додати: не можна ніяк Якубцеві закидати, що він зневажливо підійшов до поетичного доробку Шевченка і пропустив твори, які не відповідали естетичним вимогам. Не годилось також обминути мовчанкою похвальних опіній книги інших рецензентів¹³. Не можна було не підкреслити його добрих намірів презентації творів, адже видав том у серії «Національної бібліотеки». Небагато було у Польщі українських митців удостоєних таким виданням.

Згадати при цьому треба й те, що рецензент виразив свої опінії крайньо негативно, зневажив і потоптав творчу увагу Якубця до Шевченка. Це й зумовило те, що він загальмував дальшу свою працю в галузі україністики. Нагадаємо, що польський дослідник збирався написати ще чимало на цю тему. Виразниками цього є численні згадки в різних виданнях, працях, листах чи в звичайних розмовах. І не були вони абсолютно другорядні. Збирався написати книжку про Шевченка, обмірюючи його очима поляків, виявити окремо героїку українських дум і сказати слово – вагоме й незабутнє про Івана Франка. У листі до мене від 12 лютого 1980 року пише: «Я вже колись згадував Вам, Ярославе, про підготовку в Інституті слов'янознавства ПАН історії української літератури. Щойно сьогодні погодився і дав згоду обняти функцію координатора цієї праці, написав методологічні принципи роботи і пропозиції її обговорення на нараді, також при Вашій участі».

Однак цих обіцянок М. Якубець не дотримав. До україністики знеохотили його виступи Є. Єнджеєвича. Не приховував цього і голосно повторював на принагідних зустрічах. Не спричинювалися до творчої активності, запевне, й події – протягливий неспокійний час «Солідарності», у якій Якубець, на жаль, не брав участі, хоч віддавна душею усвідомлював собі

---

¹² Там же.

¹³ Вони зареєстровані в бібліографії М. Якубця (Див. *Slavia Orientalis*, 1987, Nr. 1-2)

ситуацію наших обох народів і їхню залежність від імперського сусіда. У 1980 році перейшов на пенсію.

Людмила Грицик, проф. (Київ)

Плюралістична парадигма грузинської шевченкознавчої компаративістики

Становлення і розвиток грузинської шевченкознавчої компаративістики тісно пов'язані зі становленням порівняльного літературознавства як у Грузії, так і в Україні. Їй властиві ті ж риси, які визначали обличчя позитивістської фази порівняльного літературознавства, суть якої Е.Касперський окреслив так: «... літературна компаративістика не обмежується до рефлексії про порівняння... Її головною метою є пізнавальне осягнення своєї, чужої й загальної літературної дійсності ... пов'язаної багатьма стосунками з іншими царинами письменства й культури...» (1). Визначальними були контактено-генетичні зв'язки, а відтак репрезентовані форми, спричинені ними: запозичення, впливи, наслідування, рецепція, переклади, переспіви, тощо. Вони супроводжувалися накопиченням багатого фактичного / ілюстративного матеріалу, який осмислювався за допомогою відповідних підходів. «Сфера зацікавлень», як правило, була зумовлена контактами літератур, окремими постатями, творами: напр. родинними стосунками Ізяслава Мстиславовича, оздобленням Лаври, перекладами творів П.Могили, Д.Туптала, виконаними царями-поетами, дослідженнями М.Цертелева, подвижницьким життям Д.Гурамішвілі, руставелезнавчими інтересами, вирішенням проблеми «кавказького мосту» (2) чи шляхами «Повісті про Варлаама і Йоасафа»... або подорожами на зразок «Подорожі в Малоросію» П.Шалікова (3).

Багато фактів загубилося в часі, інші й досі не включені в поле вивчень, відтак цілком зрозумілою є думка Г.Леонідзе, що «конче потрібною справою [є] зібрати всі наявні матеріали грузинсько-українських зв'язків, ... розшукати публікації в періодичних виданнях минулих століть, статті й кореспонденції, які містять у собі важливі факти». (4) Це стосується діяльності